K 16/2024 vp
Ilmastoasiantuntija Nelli Immonen
Suomen luonnonsuojeluliitto ry
YmV 12.12.2024

Asia: K 16/2024 vp Valtioneuvoston ilmastovuosikertomus 2024

Luonnonsuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja toteaa seuraavaa:

Ilmastovuosikertomus tuo selkeästi esiin lisätoimien tarpeen

Vaikka päästöt ovat vähentyneet selvästi, hiilinielujen romahtamisen vuoksi Suomen nettopäästöt ovat samalla tasolla kuin vuonna 1990. Päästövähennystahti ei ole riittävä ilmastolain vuoden 2035 hiilineutraaliustavoiteen saavuttamiseksi, ja se edellyttää lisätoimia maankäyttösektorilla sekä muilla sektoreilla.

Ilman merkittäviä lisätoimia maankäyttösektorilla on lisäksi todennäköistä, ettei Suomi saavuta EU:n LULUCF-asetuksen mukaisia velvoitteita ilman mahdollisia nieluyksiköiden ostoja muista jäsenmaista. Mikäli LULUCF-sektorin vajetta ei saada katettua, siirtyy vaje katettavaksi taakanjakosektorilla.

Liitto muistuttaa, että sekä kansallisten että EU-velvoitteiden saavuttamisesta on ympäristöhyötyjen lisäksi Suomelle valtava taloudellinen potentiaali ja mainehyöty. Vihreä siirtymä luo investointeja ja kestäviä työpaikkoja. Ympäristökriisien ratkaisu on taloudellisesti välttämätöntä, ja epäjohdonmukainen ja lyhytnäköinen ilmastopolitiikkaa tekee hallaa uusille investoinneille. Edellisten ja nykyisen hallituksen riittämättömät toimet ja kustannustehokkaiksi havaittujen toimien peruminen kasvattaa kustannuksia tulevaisuudessa ja jättää tuleville sukupolville epäoikeudenmukaisen ja raskaan hiilivelkataakan.

Valtiontalouden tutkimuskeskus on aloittanut tarkastuksen, jonka tarkoitus on selvittää, perustuuko hallituksen ilmastopolitiikka tutkittuun tietoon ja ovatko valitut toimenpiteet tarkoituksenmukaisia. VTV:n mukaan tehottomat ilmastotoimet saattavat käydä kalliiksi Suomelle. Ilmastolaki edellyttää, että ilmastopoliittisten suunnitelmien valmistelussa otetaan huomioon toimien kustannustehokkuus. Tämä korostaa sitä, että ilmastolain mukaisten menettelyjen seuraaminen on olennaista valtiontalouden kannalta.

Lisätoimitarve taakanjakosektorilla

Taakanjakosektorin päästövähennysvelvoite vuodelle 2030 on 50%. Kuten ilmastovuosikertomuksessa todetaan, keväällä 2024 tehdyn arvion mukaan vuoden 2030 laskennallisesta päästötasosta jäädään nykytoimiskenaarion perusteella noin 1,7 Mt CO_2 -ekv. Erityisesti liikenteen päästövähennyskehitys on hidastunut, ja useat nykyisen hallituksen toimet voivat toteutuessaan hidastaa kehitystä entisestään. Näitä vaikutuksia tulee tarkastella tulevissa politiikkaskenaarioissa, jotta niihin voidaan vastata riittävillä lisätoimilla. Suomen

luonnonsuojeluliitto kiinnittää erityistä huomiota jakeluvelvoitteeseen sekä rakennusten erillislämmitykseen.

Tieliikenne

Suomi on sitoutunut puolittamaan liikenteen päästöt vuoteen 2030 mennessä. Kuten ilmastopaneeli raportissaan toteaa, ottaen huomioon pääministeri Orpon hallituksen jo toteuttamat ja suunnittelemat muutokset liikennesektorilla, tieliikenteen päästöt eivät ole puolittumassa.

Jakeluvelvoitteella on tässä kehityksessä keskeinen rooli. Hallitus on alentanut jakeluvelvoitetta 13,5 prosenttiin vuodelle 2024, sekä alentanut lisävelvoitetta 2 prosenttiin vuodelle 2024 ja kolmeen prosenttiin vuodelle 2025. Uusiutuvien polttoaineiden jakeluvelvoitteen alentamisen vuoksi tieliikenteen hiilidioksidipäästöt ovat vuosina 2023–2030 kumulatiivisesti 3,79 Mt CO2 suuremmat kuin WEM-2023-skenaarion mukaisilla tasoilla. Ilmastopaneelin mukaan jo pelkästään jakeluvelvoitteen muutoksen aiheuttama liikenteen päästöjen kasvu vuosina 2025–2027 voi johtaa siihen, että päästöyksiköitä joudutaan ostamaan jopa noin miljardin euron edestä.

Jakeluvelvoitteen alentamisen lisäksi hallitus on esittänyt useita toimia, jotka toteutuessaan kasvattavat liikenteen päästöjä. Näihin lukeutuu liikennesähkön sisällyttäminen jakeluvelvoitteeseen, jakeluvelvoitteen joustomekanismin hyödyntäminen sekä jakeluvelvoitteen seuraamusmaksutasojen keventäminen. Liitto vastustaa näitä toimia.

Liitto kiinnittää huomiota myös hallituksen esitykseen nostaa täyssähköautojen ja ladattavien hybridien verotusta. Toteutuessaan lakimuutos johtaisi hiilidioksidipäästöjen lisääntymiseen 0,03 megatonnilla vuoden 2030 tasolla.

Liikenteen käyttövoimiin vaikuttavien heikennysten lisäksi hallitus on epäonnistunut KAISU:n tavoitteessa varmistaa, ettei henkilöautojen liikennesuorite kasvaisi 2020-luvulla. Vuonna 2023 henkilöautojen suoritteet kuitenkin kasvoivat noin 0,5 % edelliseen vuoteen verrattuna. Kävelyn tai pyöräilyn kulkutapaosuudet eivät myöskään ole viime vuosien aikana kasvaneet. Kuten ilmastovuosikertomuksessa todetaan, joukkoliikenteen ja kävely- ja pyöräilyinfrastruktuurin valtionavustuksia ja investointiohjelmaa koskeva rahoitus ei ole toteutunut aiemmin suunnitellulla tavalla.

Hallituksen päätös leikata kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen edistämisestä on haitallinen ja ilmastotavoitteiden vastainen. Myös joukkoliikennelippujen arvonlisäveron korotus ja jo aiemmin tehty valtion ilmastoperusteisen joukkoliikennetuen lakkauttaminen ovat toimina epäoikeudenmukaisia sekä ilmastotoimia hidastavia.

Liitto yhtyy liikenne- ja viestintävaliokunnan ehdotukseen liikenteen verouudistuksesta. Uudistuksessa tulisi huomioida valtiontalouden ja liikenteen kehittämistarpeiden lisäksi keskeisesti huomioon myös liikenteen päästövähennystavoitteet.

Rakennusten erillislämmitys ja energiatehokkuus

Ilmastovuosikertomuksessa todetaan, että rakennusten erillislämmityksen päästöt ovat laskeneet viime vuosina öljylämmityksen vähenemisen ja rakennusten energiatehokkuuden paranemisen seurauksena. Suurin osa erillislämmityksen päästöistä aiheutuu öljylämmityksestä, josta luopumista edistetään avustuksilla. Öljylämmityksestä luopumiseen myönnettävä avustus on vauhdittanut merkittävästi

lämmitysjärjestelmien muuttamista. Tätä avustusta ei kuitenkaan ole jatkettu. Suomen luonnonsuojeluliitto korostaa, että energiaremonttiavustuksiin ja energianeuvontaan on saatava pitkäjänteisyyttä ja resurssit on varmistettava seuraavalle 10–15 vuodelle. Tämä on huomioitava tulevassa sosiaalisen ilmastorahaston suunnitelmassa (SCP).

Ilmastovuosikertomuksessa myös todetaan, että päästöjen odotetaan edelleen laskevan rakennuskannan uusiutumisen, korjausrakentamisen sekä energiatehokkuuden paranemisen seurauksena. Yleisesti on tärkeää muistaa, että rakennusten korjaaminen ja olemassa olevien rakennusten hyödyntäminen on hiilijalanjälkivaikutuksiltaan purkavaa uudisrakentamista vähähiilisempää ja elinkaariedullisempaa. Käyttötapamuutoksilla on edistettävä rakennuskannan tehokasta hyödyntämistä. Liitto suosittelee maksun asettamista tyhjillään pidettäville kiinteistöille, mikä tarvitsee lainsäädäntöä tuekseen.

Liitto myös huomauttaa, että rakennusten energiatehokkuusdirektiivin (EPBD) kansallinen toimeenpano on avainasemassa energiatehokkuuden edistämisessä, ja Suomen tulisi pyrkiä ylittämään direktiivissä määritellyt minimitavoitteet. Lisäksi osana rakentamislakia säädettävän uusien rakennusten hiilijalanjäljen raja-arvoasetuksen tulee olla riittävä, jotta se ohjaa vähäpäästöisiin valintoihin ja sillä on oltava päästövähennysura vähintään vuoteen 2035 asti.

Lisätoimitarve maankäyttösektorilla

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman päivittäminen uskottavaksi on tarpeen. Ilmastolain 16 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvosto päättää seurannan perusteella “tarvittaessa tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavista lisätoimista”.

Eduskunta edellytti kirjelmässä EK 3/2024 vp liittyen edelliseen ilmastovuosikertomukseen, että “hallitus ryhtyy toimenpiteisiin keskeisten ilmastopolitiikan suunnitelmien päivittämiseksi ja valmistelee ehdotukset kustannustehokkaiksi lisätoimiksi toimien kokonaisvaikutukset huomioon ottaen.” Hallitus ei kuitenkaan ole ryhtynyt eduskunnan kirjelmän ja edellisen ilmastovuosikertomuksen seurauksena toimiin maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman muuttamiseksi ilmastolain 17 § mukaisesti.

Luonnonsuojeluliitto korostaa, että MISU:n yhteydessä tehdyt vaikutusarviot antavat jo hyvän tietopohjan lisätoimista päättämiseksi. Hallitusohjelman kirjaukset mm. maankäytön muutosmaksusta sekä metsien kiertoajan pidentämisestä on tarpeen valmistella nopeasti, jotta nieluvajetta voidaan pienentää riittävän nopeasti. Uuden MISU:n valmistelu jo kuluvalla hallituskaudella on tarpeen, jotta lisätoimet voidaan mitoittaa oikein, ne ovat oikeudenmukaisia ja kustannustehokkaita ja eduskunnan ja sidosryhmien osallistumisesta voidaan huolehtia ilmastolain mukaisesti.

Luonnon monimuotoisuus

Ilmastovuosikertomuksen mukaan on huomionarvoista, että luontokadon vastaiset toimet tukevat ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista. On arvioitu, että nykyisellään ilmastonmuutos uhkaa suoraan lähes joka viidettä uhanalaisista ja silmälläpidettävistä lajeista Suomessa, ja tulevaisuudessa ilmastonmuutoksen edetessä paineet luonnon monimuotoisuudelle tulevat merkittävästi kasvamaan.

On perusteltua, että ilmastovuosikertomuksessa tarkastellaan luonnon monimuotoisuutta. Liitto yhtyy ilmastovuosikertomuksen toteamukseen, että “ilmastonmuutosta ja luontokatoa hillitsevät toimet on tärkeää suunnitella niin, että ne tukevat toisiaan. Tämä on tärkeää paitsi toivottujen vaikutusten aikaansaannosten, myös julkisten varojen kustannustehokkaan käytön näkökulmasta.”

Vuosikertomuksessa nostetaan esiin, että “uusiutuvan energian sijoittelu ja muut ilmastonmuutoksen hillinnän toimet, kuten aurinko- ja tuulivoimatuotannon sijoittelu, tulisi toteuttaa niin että ne eivät aiheuta kokonaisuutena luontokatoa.” Liitto muistuttaakin hallitusohjelman kirjauksista erityisesti aurinkovoimaan liittyen ja meneillään olevan alueidenkäyttölain uudistuksen sekä merituulivoimaa koskevan lainsäädännön kehittämisen mahdollisuuksista turvata luontoa uusiutuvan energian rakentamisen sääntelyn avulla.

Vuosikertomuksessa todetaan, että “ilmastolain tarkoittamissa suunnitelmissa huomioidaan luonnon monimuotoisuus. Johdonmukaisuuden lisäämistä tarvitaan edelleen erityisesti metsien ja muiden luonnonvarojen käyttöä koskevan ohjauksen kanssa.” Tämän vuoksi on erityisen huolestuttavaa, ettei hallitus ole valmistelemassa maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman muuttamista ilmastolain 17 pykälän mukaisesti. Kyseessä on mahdollisuus ja lakisääteinen velvollisuus kustannustehokkaasti yhteensovittaa luonto- ja ilmastotoimia.

Kuntien ilmastotyö
Vaikka Suomesta löytyy useita ilmastotyön edelläkävijäkuntia, monet kunnat eivät ole vielä lähteneet mukaan aktiiviseen ilmastotyöhön. Kunnat ovat hyvin erilaisissa lähtötilanteissa. Mitä suuremmasta kunnasta väestöltään on kyse, sitä todennäköisempää on, että kunta on asettanut ilmastotavoitteen ja tekee jo aktiivista ilmastotyötä. Kuntaliiton ilmastokyselyn 2023 mukaan suurin haaste kuntien ilmastotavoitteiden saavuttamisen kannalta on resurssien riittävyys, jotka varsinkin pienissä kunnissa ovat hyvin rajalliset.

Luonnonsuojeluliiton näkökulmasta eduskunnan päätös heikentää ilmastolakia poistamalla sieltä kuntien velvollisuus laatia ilmastosuunnitelmia ei ole kannatettava. Ilmastolakiin lisättiin maaliskuussa 2023 kunnille velvoite laatia ilmastosuunnitelma ja päivittää se vähintään kerran valtuustokaudessa. Kuntien ilmastosuunnitelmilla voidaan ohjata erityisesti taakanjakosektorille kuuluvia päästöjä sekä suorin että välillisin keinoin.

Luonnonsuojeluliiton näkökulmasta päätös edustaa epäjohdonmukaista ja poukkoilevaa ilmastopolitiikkaa. Ilmastosuunnitelmavelvoitteen poistamisen myötä heikennetään samalla ilmastolain 2 §:n tavoitetta varmistaa ilmastotoimien oikeudenmukaisuus, sillä suunnitelmissa voidaan huomioida alueelliset ominaispiirteet sekä sidosryhmien näkemykset.

Lisätietoja:
Nelli Immonen, ilmastoasiantuntija, +358 45 7885 2037, nelli.immonen@sll.fi